

PROVÉRBIOS

(Ucuxëgüchiga)

Ucuxëgü i aixcuma tüxü mexü

1 ¹Nhaa nixí i norü ucuxëgü ya Dawí nane ya Charumáu ya Iraéutanüxügüarü ãëxgacü ixícü. ²Rü nüma rü norü duüxügüçax nanaxümatü i nhaa ucuxëgü nax namaxã nangüexëëãxüçax nax nhuxãcü tá nügü nangechaügüãcüma namaxëxüçax rü nhuxãcü tá nügümaxã namexëëgüaxüçax ega taxacürü guxchaxü nügüçax ínanguxëëgügu. ³Rü nüma nanaxwaxe nax norü duüxügü rü mea naãxëxü yacuáxüçax nax ngëmaãcü Tupanapexewa yamexü rü mea duüxügüpexewa namaxëxüçax. ⁴Rü nanaxwaxe nax ngëma tama ixuãëgüxü rü mea naãxëxü yacuáxüçax. Rü ngëma ngextüxügüxü i naechitamare maxëxü rü nüma nanaxwaxe nax ngëma cuax i aixcuma mexü nüxü ngëmaxü. ⁵Rü ngëma aixcuma naãxëxü icuáxü rü tá naga naxínü i nhaa ucuxëgü nax ngëmaãcü yexeraxü i cuax nüxü ngëmaxüçax. ⁶Rü ngëmaãcü tá nüxü nacuax i taxacüchiga yixixü i ngëma ucuxëgü rü ore i cuaxruügü i ngëma duüxügü i aixcuma nüxü icuaxüchixü

nüxü ixugüxü. ⁷Rü texé tixí ya yíxema aixcuma cuax tüxü ngëmxaxe? Rü yíxema Tupanaga ínixe rü yíxema tixí ya aixcuma cuax tüxü ngëmxaxe. Notürü yíxema tama Tupanaga ínixe rü wüxi i ngeãxëmarexü tixí.

Ucuxëgü i ngextüxügüçax ixixü

⁸Pa Chaunex jnaga naxínü i nhaa cunatiarü ucuxë! jRü tauxü i nüxü curüingümaxü i ngëma cué namaxã cuxü ngüxëxü! ⁹Erü ngëma ucuxëgü rü wüxi i curü meruxü nixí nhama wüxi i cuchagü rüexna wüxi i curü ngaxcueruürüxü nixí. ¹⁰Rü ngëxguma ngëma chixexüarü üruügü cuxü womüxëëgüchaügu jrü taxütama naga cuxínü, Pa Chaunex! ¹¹Erü nhanagürügü tá cuxü: “jNua naxü rü totanügu naxã! jRü ngíxã ítayacuxeügü nax yamaxgüxüçax rü nüxü ingíexüçax i ngexürüxü i ngëma üpetüxü! ¹²Rü nüétama ega woo duüxügü i mexü yixígu rü tá tanadai. Rü nhama wüxi i duüxü i yuxü i waixümü ígaxürüxü tá namaxã tixígu. ¹³Rü guxüma i mexügü rü tá tüxü nangexmagü rü tachiügü rü tá tayapaxëxë namaxã i ngëma naxçax

ingixgũxũ. ¹⁴¡Rũ nua naxũ rũ totanũgu naxã! Rũ toma rũ cumaxã tá tangau i ngẽma naxçax ingixgũxũ”, nhanagũrũgũ tá. ¹⁵¡Notũrũ taxũtãma namaxã cuxãmũcũ, Pa Chaunex! ¡Rũ paxa nũxna ixũgachi i ngẽma duũxũgũ i ngẽmaãcũ chixexũgu rũxĩnũexũ!

.....

**Ngẽma ucuxẽgũ rũ poracũ wũxi i
mexũ tũxũ nixĩ**

2 ¹Pa Chaunex ¡naga naxĩnũ i nhaa chorũ ucuxẽ! ¡Rũ cugũãẽgu namaxã nanguxũ! ²¡Ëcũ irũxĩnũ i nhaa ore i cuax nawa iyaxuxũ! Rũ ngẽmawa tá cuax cuxũ nangexma. ³Rũ ngẽxguma cuyumũxẽgu ¡rũ guxũ i curũ ngũchãũmaxã naxçax ínaca i ngẽma cuax nax aixcuma cuãẽxũ cucuãxũçax! ⁴¡Rũ noxtacũma cugũ inaxã nax naxçax cudauxũ i ngẽma cuax nhama diẽru i irũtaxuxũçax cudauxũrũxũ! ⁵Rũ ngẽxguma rũ tá nũxũ cucuax i Cori ya Tupanaxũ nax cungechãũxũ, rũ tá nũxũ icuyangau nax nhuxãcũ aixcuma Tupanaxũ cucuãxũ. ⁶Erũ nũma ya Cori ya Tupana nixĩ i cuax tũxna naxãxũ, rũ naãxwa nixĩ i íyachoxũtanũcũũxũ i ngẽma cuax. ⁷Rũ nũma ya Cori ya Tupana rũ tũxũ narũngũxẽẽ rũ tũxna nadau ya yĩxema aixcuma mea napexewa maxẽxe rũ taxuxũma i chixexũ ũgũxe. ⁸Rũ tũxna nadau ya yĩxema mexũ i nacũmagu ãxe rũ tũxũ ãnapoxũ ya yĩxema aixcuma naga ãnũexe. ⁹Rũ ngẽxguma naga cuxĩnũgu rũ tá nũxũ cucuax i ngẽma nacũma i aixcuma wexguxũ rũ tá naxçax cudau i ngẽma aixcuma mexũ. ¹⁰Rũ tá mea cuãẽxũ cucuax rũ tá nũxũ cucuax nax

nhuxãcũ taãxẽ cuxna naxãxũ i ngẽma cuax. ¹¹Rũ ngẽma nax mea napexewa imaxẽxũ rũ taãxẽxũ icuãxũ rũ ngẽma nixĩ i guxũguma chixexũna tũxũ ípoxũxũ. ¹²⁻¹⁵Rũ ngẽma mexũ i cuax rũ mexũ i ãnũ rũ tá cuxũ ãnapoxũ nax tama wũxi i nacũma i chixexũgu quixũxũçax, rũ tama naga cuxĩnũxũçax i ngẽma duũxũgũ i chixexũ i nũxũ rũxoxẽũ i nacũma i mexũ rũ chixexũ i nacũmaçax daugũxũ, rũ taãxẽãcũma chixexũ ũgũxũ rũ yaxũchigũgũxũ i ngẽma norũ chixexũ. ¹⁶⁻¹⁷Rũ ngẽma cuax i Tupanawa ne ũxũxicatama tá nixĩ i cuxũ ípoxũxũ nũxna i ngẽma ngexũ i ngeãxẽxũ i natexũ ítãxũ rũ tama Tupanaarũ mugũga ãnũxũ rũ norũ dexamaxã chixexũwa cuxũ gachaũxũ. ¹⁸Rũ ngẽma nama i ngẽma ngexũchiũwa daxũgu texẽ ixũxgu, rũ nhama yuwa taxũxũrũxũ tixĩ. ¹⁹Rũ yĩxema ngẽma ngexũpatagu chocuxe rũ marũ chixexũgu tũgũ tayixẽxẽ, rũ tũxũ naguxcha nax wena mexũ i maxũçax tadaugũxũ. ²⁰Pa Chaunex ¡rũ ngẽma nama i mexũwa tũxũ gaxũgu ixũ! ¡Rũ nagu ixũ i ngẽma nacũmagũ i aixcuma Tupanapexewa mexũ! ²¹Erũ yĩxema mea Tupanapexewa maxẽxe rũ tama chixexũ ũgũxe, rũ tá namãx i tũmaarũ maxũ nawa i nhaa naane i Tupana tũxna ãxũ. ²²Notũrũ ngẽma duũxũgũ i chixexũ i tama Tupanaga ãnũexũ rũ tá ãnawoxũ i nhaa Iraẽuanewa.

Ucuxẽgũ i cuax tũxna ãxũ

3 ¹Pa Chaunex ¡tauxũ i nũxũ icuyarũngũmaxũ i chorũ ore i cuxũ changuxẽxũ! ¡Rũ mea cugũãẽgu namaxã nanguxũ i nhaa chorũ ucuxẽgũ!

²Rü ngêmaãcü tá namax i curü maxü rü aixcuma tá cutaãxê. ³¡Rü tauxü i nüxü curüxoxü nax cumecümaxü rü quixaixcumaxü! ¡Rü nagu namaxü rü cugüãêgu namaxã nanguxü nhama wüxi i nachagü yigü nagu ixüechaxürüxü! ⁴Rü ngêmaãcü ya Tupana rü duüxügü rü ta cumaxã nataãxê rü cuxü nicuaxüxügü. ⁵¡Rü guxü i curü maxümaxã nagu yaxõ ya Cori ya Tupana! ¡Rü tauxü i cuxrütama cuaxgu curüxínüxü! ⁶¡Rü guxüma i taxacü icuxüxüwa rü Tupanamexêgu naxü! Rü nüma rü tá cumaxã inacuax rü mea tá ínguxuchi i ngêma cuxüxü. ⁷¡Rü tauxü i nagu cuyaxõxü i cuxrütama cuax! ¡Rü nüxna ixügachi i ngêma chixexü rü Tupanaga naxínü! ⁸Rü ngêma nixí i üxüxü i aixcuma mexü nax cuporaxüçax. ⁹¡Rü Tupanamaxã nangau i curü ngêmaxügü rü nüxna naxã i ngêma nüxíraxüxü i norü o i curü nanetügü i nüxna üxü! ¹⁰Rü ngêxguma ngêmaãcü cunaxüxgux rü nüma rü tá nayamuxêxê i curü nanetügü nax napaãcugüxüçax i curü wíuchixügü rü ngêma curü chacugü rü tá naãcugümaxã narügáugü. ¹¹Pa Chaunex ¡tauxü i nüxü cuxoxü i ngêxguma Cori ya Tupana cuxü rüwexãchixêêgu! ¡Rü tauxü i cunuãmaxü ega ngêxguma cuxü naxucüxêgu! ¹²Erü nüma ya Cori ya Tupana rü tüxü naxucüxê ya yíxema tüxü nangechaxüxe nhama wüxi ya papá ya nane ya nüxü nangechaücüxü naxucüxêxürüxü.

.....

²⁷Rü ngêxguma texé curü ngüxêçax ícaxgu, rü tama name i tüxna cunachüxu ega cuxü nangexmagu i

ngêma cuxna naxçax taçaxü. ²⁸Rü tama name i moxüçax ícunaxüxüchi i ngêma ngüxêxê i nhüxmatama cuxü tauxchaxü nax cunaxüxü. ²⁹Rü tama name i nagu curüxínü i taxacürü chixexü tümamaxã cuxü ya yíxema cuxü yaxõgüxe. ³⁰¡Rü tauxü i naxçax cudauxü nax texémaxã cunuxü ega taxúema taxacürü chixexü cumaxã üxgux! ³¹¡Rü tauxü i cuxü nangüchaüxü i nacüma i ngêma yatü i máxwaxexü rü tauxü i nüxü cuyadauxüxü! ³²Erü nüma ya Cori ya Tupana rü nüxü naxo i ngêma chixexü ügüxü, notürü tüxü nanatauxchaxêxê nax namaxã taxãmücüxü ya yíxema mexügu rüxínüexe. ³³Rü nüma ya Cori ya Tupana rü chixexü napatacüãxmaxã naxuegu i ngêma chixexü i duüxü, notürü mexü tümapatacüãxmaxã naxuegu ya yíxema napexewa mexe. ³⁴Rü nüma ya Cori rü nüxü nacugü i ngêma cugüwaxegüxü, notürü tümamaxã namecüma ya yíxema mecümagüxe ya tama tügü icuaxüügüxe. ³⁵Erü nüma ya Tupana rü tümamaxã nataãxê ya yíxema mexügu rüxínüexe, notürü nüxü naxo i ngêma tama naga ínüechaüxü.

.....

Ucuxêgü nax mexü i nacümagu ixüçax

4 ¹⁸Rü ngêma mexü i duüxügücüma rü nhama ngexwacax yangunegurüxü nixí nax nangóxü rü ngêmaãcü yexera ningóchigü nhüxmata nangóonexüchi. ¹⁹Notürü ngêma nacüma i ngêma duüxügü i chixri maxêxü nagu íxü, rü nhama éanexürüxü nixí. Rü ngêmacax tama nüxü nadaugü

nax taxacürü ãücümaxũ napexewa ngêxmaxũ. ²⁰Pa Chaunex ;naga naxĩnũ i nhaa chorü ore i cumaxã nüxũ chixuxũ rü nagu namaxũ! ²¹;Rü tauxũ i nüxũ cuyarüngümaxũ! ;Rü mea cugüãegu namaxã nanguxũ! ²²Erü ngêma chorü ore rü aixcuma maxũ tüxna naxã ya guxãma ya yíxema naga ñnüexe. Rü tümaxũneçax rü nhama wüxi i üxüxürüxũ nixĩ. ²³Rü nhama i naanewa rü ngêma guxũarü yexera nüxna cudauxũ tá nixĩ i curü ñnü, erü ngêma curü ñnü nixĩ i maxũwaama cuxũ gaxũ. ²⁴;Rü cugüna nadau nax tama doraxũ quixuxũçax rüexna texéxũ cuwomüxêxũçax!

.....

Ucuxê nax tama nai i ngemaxã taxünearü ngüchaũgu ingúxũçax

5 ¹Pa Chaunex ;choxũ irüxĩnũ i nhaa ucuxê i cumaxã nüxũ chixuxũ! Erü chama rü nüxũ chacuax nax tüxcüũ cumaxã nüxũ chixuxũ. ²Rü ngêmaãcü tá cuxuãê rü nüxũ cucuããcüma tá quidexa. ³Rü ngêma ngexũ i ngeãxêxũ rü mexechixũ i dexamaxã nidexa erü nüxũ nacuaxüchi nax nhuxãcü tüxũ íyapuxêxũ. ⁴Notürü ngêxguma naga cuxĩnũgu rü yixcama rü poraãcü tá cuxũ nangux nhama wüxi i tara i taxrectiwawa téxũgu cungxüürüxũ. ⁵Rü ngêma ngexũ i ngeãxêxũga nax cuxĩnüxũ rü yuwa nixĩ i cuxũ nagaxũ, rü ngêmaãcü tá nawa cingu i ngêma poxcu i tagutãma gúxũ.

.....

⁸;Rü nüxna ixügachi i ngêma ngexũ, rü bai i íxrarüwa nachĩüna cungaicamaxũ!

.....

¹⁸Rü name nixĩ i taãxêãcü ngĩmaxã cumaxũ i ngêma cuxmaxüchi. Rü wüxi i taãxê nixĩ i ngêma pexacügü i ngĩmaxã cuxũ ngêxmaxũ. ¹⁹Rü name nixĩ i ngĩrü meãxêmaxã cutaãxê. ;Rü ngêma curü ngüchaũ rü ngĩmaxãxicatama naxü!

²⁰Pa Chaunex ;Rü tüxcüũ namaxã cumaxũ i wüxi i ngexũ i ngeãxêxũ? ;Rü tüxcüũ nüxna cunapax i wüxi i ngexũ i tama cuxmax ixĩxũ? ²¹Rü nüma ya Cori ya Tupana rü cuxũ ínadawenü rü meama nüxũ nadau i ngêma cuxüxũ. ²²Rü ngêma norü chixexũ inaxüxüçagu tá napoxcu i ngêma duüxũ i chixexũ üxũ. Rü ngêma norü chixexütama nixĩ i yanáixũ nhama wüxi i naxpaxnaxãmaxã yanáixürüxũ. ²³Rü ngêma tama ucuxê i mexũ nax naxĩnüchaũxüçagu rü tá yuwa naxũ. Rü ngêma nax nangeãxêmarexüçagu rü tá inayarütaxu.

.....

Ngêma cuax i mexũ rü ngêma ngeãxê rü tama namaxã nawüxigu

9 ⁸Rü ngêxguma cunaxucuxêgu i ngêma tama ucuxê irüxĩnüchaũxũ rü tá cumaxã nanuama. Notürü ngêxguma cunaxucuxêgu i ngêma naãxêxũ cuáxü rü tá cumaxã nataãxê. ⁹Rü ngêxguma cunanguxêëgu i ngêma duüxũ i cuax nüxũ ngêxmaxũ, rü yexeraãcü tá nüxũ nacuax. Rü ngêxguma cunanguxêëgu i wüxi i duüxũ i mecümaxũ rü tá yexeraãcü cuaxwa nangu. ¹⁰Rü yíxema cuax tüxũ ngêxmaxe rü Tupanaga taxĩnü. Rü ngêma Tupanaga nax taxĩnüxüwa nüxũ tacuax nax aixcuma tümaãxêxũ tacuáxũ.

.....

¹³Rü ngêma ngexũ i ngeãxẽmarexũ rü naxoregütaax rü nidexaechamare. Rü tama naãxẽxũ nacuax, rü tama naxãne ega taxacürü chixexũ naxũxgu. ¹⁴Rü napataãxwa narüto i ngextá guxũma i duũxũgü nüxũ ídauxũwa. ¹⁵Rü tümacax naca ya yíxema ngêma chopetuxe, rü nhanagürü: ¹⁶⁻¹⁷“Pa Ngextũxücügü i Tauxta Ngeãẽxũ Cuaxgũxũx jrü ngĩã chauchiũwa taxí! Rü ngêma dexá i naxçax ingĩxũ rü narüchĩxmae rü ngêma poĩ i cúãcü ingóxũ rü nachĩx”, nhanagürü tüxũ ya yíxema tama ixuãẽgũxe. ¹⁸Notürü i tümagü rü tama nüxũ tacuaxgü nax yuwa taxĩxũ ga guxema tüxna naxugũxe. ....

**Nacüma i mexũchiga rü
nacüma i chixexũchiga**

12 ¹⁶Rü wüxi i duũxũ i tama naãxẽxũ cuáxũ rü nanuãchiwaxe. Notürü ngêma duũxũ i naãxẽxũ cuáxũ rü nüxũ nanataxuraxũmare ega woo texé nangaxgu. ¹⁷Rü yimá yatü ya ixaixcumacü rü ore i aixcumaxũ nixu. Notürü ngêma duũxũ i dorataxáxũ rü doraxũ nixu. ¹⁸Rü nangexma i duũxũ i norü dexamaxã tüxũ chixexẽẽxũ, notürü ngêma duũxũ i aixcuma nüxũ cuáxũ rü norü dexamaxã tüxũ nataãxẽxẽxẽ. ....

²²Rü nüma ya Cori ya Tupana rü nüxũ nawaxtümüxũ i ngêma idorataaxgũxũ. Notürü tümamaxã nataãxẽ ya yíxema aixcumaxũ ixugũxe. ....

²⁵Rü ngêma jxãchiãxẽ rü yatüxũ narümaxãchixẽxẽ. Notürü ngêma ore i mexũ rü nanataãxẽxẽxẽ. ....

²⁸Rü ngêma mexũ i nacümagü rü maxũwa tüxũ naga. Notürü ngêma chixexũ i nacümagü rü yuwa tüxũ naga.

**Ngêma nüxũ cuáxũarü
ucuxẽ rü name**

13 ¹Rü wüxi i nane i naãxẽxũ cuáxũ rü mea nanatüarü ucuxẽ nayaxu. Notürü ngêma tama ixĩnũchaũxũ rü nüxũ naxo i ngêma ucuxẽ i mexũ. ....

¹⁸Rü texé ya nüxũ oxé i ucuxẽ i mexũ rü tagutáma cuaxwa tangu rü duũxũgü rü chixri tá tümachiga nidexagü rü tangearü ngẽmaxũãx. Notürü yíxema naga ñnüxe i ucuxẽ i mexũ rü duũxũgü rü tá mea tümachiga nidexagü. ¹⁹Rü ngẽxguma texé taxacü tüxũ ngũchaũgu rü tanayaxuxgu i ngêma nagu tarüxĩnũxũ, rü tüxũ rü wüxi i taãxẽ nixĩ. Notürü ngêma duũxũgü i naechitamare maxẽxũ rü taxucürüwa nüxna nixĩgachi i ngêma chixexũ i naxũgũxũ. ²⁰Rü ngẽxguma duũxũgü i nüxũ cuáxũmaxã cuxãmücügu rü naxütawa tá cunayaxu i cuax. Notürü ngẽxguma ngêma duũxũgü i naechitamare maxẽxũmaxã cuxãmücügu rü naxrũxũ tá icyarütaxu. ....

²⁴Rü texé ya tama tümanexũ ucuxẽxe rü tama nüxũ tangecháũ. Notürü yíxema nüxũ ngechaxũxe rü tayanawexãchixẽxẽ. ²⁵Rü yimá yatü ya aixcuma mexũgu rüxĩnücü rü guxũguma nüxũ nangexma i taxacü nax nangóxũ. Notürü ngêma duũxũ i chixexũgu rüxĩnũxũ rü nüxũ nataxu i norü õna. ....

**Duúxũgũ i naãxêxũ icuáxũ rũ
duúxũgũ i naechitamare maxêxũ**

15 ¹Rũ ngêma ngãxũga i memarexũ rũ nu inarũxoxêxê. Notürũ ngêma ngãxũga i nuãcü ixĩxũ rũ nanayexeraxêxê i ngêma nu. ²Rũ ngêma duúxũgũ i naãxêxũ icuáxũãxwa rũ ínaaxũxũ i mexũ i ore i cuax nawa iyaxuxũ. Notürũ ngêma duúxũgũ i naechitamare maxêxũãxwa rũ ínaaxũxũ i dexa i chixexũ. ³Rũ nũma ya Cori ya Tupana rũ guxãxũma nadau erũ guxũwama nangexma rũ tũxũ nangugũ ya yíxema mea maxêxe rũ nanangugũ ta i ngêma chixri maxêxũ.

.....

⁸Rũ nũma ya Cori ya Tupana rũ tama nanayaxu i norũ ãmare i ngêma duúxũgũ i chixexũ ügũxũ. Notürũ taãxêãcü nanayaxu i tũmaarũ yumüxê ya yíxema aixcuma mea maxêxe. ⁹Rũ nũma ya Cori ya Tupana rũ tama nacũmamaxã nataãxê i ngêma duúxũgũ i chixexũ ügũxũ, notürũ tũxũ nangechaũ ya yíxema mea napexewa maxũxê. ¹⁰Rũ yíxema nũxũ rũxoxe nax nagu tixũxũ i ngêma mexũ i nacũma rũ Tupana rũ poraãcü tá tũxũ inayarũwexãchixêxê. Rũ yíxema tama nayaxúxe i ucuxê i mexũ rũ tá tayu.

.....

¹⁶Ngêma muarũ ngêmaxũãxgũxũ rũ guxchaxũgu ínamaxũ naxcax i norũ ngêmaxũgũ. Rũ ngêmacax i yixema rũ narũmemae i namaxã tataãxê i ngêma noxre i tórũ ngêmaxũgũ i tũxũ ngêxmaxũ rũ Tupanaga taxĩnũe.

.....

²⁹Rũ nũma ya Cori ya Tupana rũ nũxna nixũgachi i ngêma chixexũ ügũxũ.

Notürũ tũxũ nũxũ naxĩnũ i tũmaarũ yumüxê ya yíxema aixcuma mexũ ügũxe.

.....

**Tupanaarũ ínũ rũ yatũgũarũ
ínũétũwa nangexma**

16 ¹Rũ wũxichigũ ya yatũ rũ nagu narũxĩnũ nax taxacũ narũxchaũxũ, notürũ Tupana nixĩ ya nũxũ cuácũ nax nhuxãcü tá ínanguxuchixũ i ngêma yatũ nagu rũxĩnũxũ. ²Rũ wũxichigũ ya yatũ rũ naxcax name i guxũma i ngêma naxũxũ, notürũ Cori ya Tupana nixĩ ya nangugũcü i ngêma norũ ínũgũ ya yimá yatũ. ³Rũ ngêma cuxũxchaũxũ jrũ Cori ya Tupanamexêgu naxú! Rũ ngêmaãcü i ngêma nagu curũxĩnũxũ rũ tá mea cuxũ ínanguxuchi.

.....

⁹Rũ name nixĩ i meama nagu tarũxĩnũe i taxacũ tá taxũ. Rũ nhuxũchi tanaxwaxe i Tupanamexêgu tanaxú nax nũma namaxã inacuáxũcax.

.....

¹⁸Rũ ngêma nax yigũ icuaxũügũxũgagu rũ guxchaxũgu tayi. Rũ ngêma nax inuexũgagu rũ chixexũgu tayi. ¹⁹Rũ tama name nax ngêma diêruãxgũxũ i nügũ icuaxũügũxũrũxũ yigũ tixĩgũxêxê. Rũ narũmemae nixĩ i ngêma ngearũ diêruãxgũxũ i tama nügũ icuaxũügũxũrũxũ yigũ tixĩgũxêxê. ²⁰Rũ Tupana tũxũ narũngũxêxê ya yíxema naga ínũexe. Rũ nataãxê ya yimá yatũ ya Cori ya Tupanagu yaxöcü.

.....

²⁵Rũ nangexma i nacũmagũ i duúxũgũcax mexũ, notürũ ngêma nacũmagũarũ guxwa rũ yu nixĩ.

.....

³³Rü nüma ya yatü rü nümatama nagu naxĩnũxũãcũma nanaxü i ngẽma naxũxchaũxũ. Notürü ngẽma Cori ya Tupana naxwaxexũãcũ tá nixĩ i íngaxuchixũ i guxũma.

**Ĩnügü i Tupanapexewa
mea iwéxũ**

17 ¹Rü taxuwama name i guxũ i ngunexũgu taxũ i õna nangõxgũxũ ega nueãcũma nügũmaxã namaxẽgu i ngẽma duũxũgũ. Rü narũmema nixĩ i nügü nangechaũgũãcũma íxraxũ i õna nügũmaxã nangõxgũ.

.....

⁵Rü texé ya yíxema ngearü diëruáxexũ cugúxe, rü Tupana ya tüxũ ngoxẽcũpexewa chixexũ taxũ. Rü yíxema taãxẽxe ega ngẽxguma guxchaxũ tüxũ üpetügu ya yíxema ngearü diëruáxe, rü tá tapoxcu.

.....

⁹Rü ngẽxguma texé tümamücũaxũ nüxũ rüngũmagu i ngẽma guxchaxũ i naxũxũ, rü nüxũ tangechaũ. Notürü texé ya nagu rüxĩnũechaxe i ngẽma chixexũ i togü tümamaxã üxũ rü aigu tarũxĩnũ, rü tümamücũgũ tüxna tá nixĩgachixẽxẽ.

.....

¹⁷Rü ngẽma aixcuma tamücü ixĩxũ, rü guxũguma tüxũ nangechaũ. Rü ngẽxguma guxchaxũ taxçax ínguxgu rü nhama wüxi i taenexẽxũchirũxũ nixĩ.

.....

²⁷Rü yíxema cuax tüxũ ngẽxmaxe rü nanoxre i tümäärü dexa. Rü yíxema tümããxũ cuáxe rü tangeãxmare rü yaxna tümamücũmaxã taxĩnũ.

.....

18 ⁸Rü ngẽma oregütax rü nhama wüxi i maixcuraxũrũxũ nixĩ, rü taxchãcũ duũxũgũarü maxũwa nixücu.

.....

²¹Rü yimá tórü conü nüxũ ixuxũ i oregagu nixĩ nax imaxẽxũ rüexna iyuxũ. Rü yíxema idexaxũchixe rü tümäärü oregagu ngúxũ tinge. ²²Rü ngẽma nax wüxi ya ngecü icuyangauxũ cuxmaxruxũ rü ngẽma rü guxũarü yexera rümemaexũ nixĩ i nüxũ cuyangauxũ. Rü ngẽmawa nüxũ cucuax nax Tupana cuxũ rüngũxẽxũ.

.....

19 ¹¹Rü wüxi i duũxũ i naãxẽxũ cuáxũ rü yaxna namaxã naxĩnũ ega texé namaxã nuxgu. Rü norü meruxũ nixĩ nax nüxũ iyanangũmaxũ i ngẽma guxchaxũ.

.....

¹⁴Rü tórü papá rü tórü mamáxũtawa tanayaxu ya ípata rü ngẽmaxũgũ, notürü Tupanaxũtawa ngĩxũ tayaxu i taxmax i aixcuma ngĩãxẽxũ cuaxcũ.

.....

¹⁸Rü nüxna nachogü ya cune nhamarüta cuxũ natauxcha nax cunawexãchixẽxũ! Notürü ngẽma nax cuyanawexãchixẽxũ rü tama name nax cuyamaxũchixũ.

.....

**Ngẽma ngúxũ i nacuchixü rü
duũxũgũxũ nanuexẽxẽ**

20 ¹Rü ngẽma ngúxũ i nacuchixü rü duũxũgũxũ nuxica naxuegaxẽxẽ. Rü ngẽma ngúxũ i axchiügü rü duũxũgũxũ nanuexẽxẽ. Rü

ngëxguma nangãxegu rü taxúema
túmaãxũ tacuáácüma tidexa.

.....

³Rü wüxi ya yatü ya naãxëxũ cuácü rü
tama nachoxũgawaxe. Notürü ngëma yatü
i tama naãxëxũ cuáxũ rü nucax nadau.

.....

⁹Rü taxucürüwa texé tügü tixu rü
nhatarügü: “Chorü maxũ rü name rü
changearü pecáduãx”, nhatarügü.

.....

¹⁹Rü ngëma oregütaxáxũ rü tama
nüxũ nacuax nax namaxã nanguxũxũ i
ngëma ore i tama guxãcax ixixũ. Rü
ngëmacax tama name i namaxã
cuxãmücü i ngëma oregütaxáxũ.

.....

²⁴Rü nüma ya Cori ya Tupana nixĩ i
tamaxã inacuáxũ. Rü taxúema nüxũ
tacuax nax taxacü tá tüxũ ngupetüxũ.

.....

**Tupanapexewa rü nawüxigu i
ngëma diëruáxũ rü ngëma
ngearü diëruáxũ**

22 ²Rü ngëma muarü diëruáxũ rü
ngëma ngearü diëruáxũ rü
nawüxigu i Cori ya Tupanapexewa erü
ngëma taxre rü nüma nanaxü.

.....

⁵Rü ngëma nama i ngëma duüxũgü i
chixri maxëxũ nagu íxü rü äücümáxũmaxã
nanapá. Notürü ya yíxema túmaarü
maxĩna dáuxe rü tama ngëmagu tangu.
⁶₁Rü nabuxgutama mexü i nacüma
nanguxëxë ya bucü, rü ngëxguma nayaxgu
rü tagutáma nüxũ inarüngüma!

.....

⁹Rü yimá yatü ya mecümacü rü
Tupana rü mexũ tá namaxã naxuegu erü

yíxema ngearü diëruáxgüxemaxã
nangau i norü ðna. ¹⁰Rü ngëxguma
noxtacüma cuyamugachigu i ngëma
tama ixinüchaũxũ, rü marü nataxutáma
i nu i duüxũgütanüwa, rü tá inayarüxo
nax nügüna nangaexũ rü nügümaxã
naguxchigagüxũ. ¹¹Rü nüma ya äëxgacü
rü tümamaxã nataãxë ya yíxema
ixaixcumagüxe. Rü tümamaxã
naxãmücü ya yíxema mexü i oremaxã
idexagüxe. ¹²Rü nüma ya Cori ya
Tupana rü nüxna nadau i ngëma duüxũ
i naãxëxũ icuáxũ notürü inayanaxoxëxë
i ngëma idorataxáxũ nüxũ ixuxü i ore.
.....

²²⁻²³Rü tama name i chixri namaxã
icucuax i ngëma ngearü diëruáxũ i
taxucürüwa nügüétüwa idexaxũ. Rü
tama name i äëxgacüxütawa ícunaxuaxũ
i ngëma tama nüxũ cuáxũ nax
nügüétüwa yadexaxũ. Erü nüma ya Cori
ya Tupana rü norü poxũruxũ nixĩ rü tá
cuxũ napoxcu. ²⁴⁻²⁵₁Rü tauxũ i namaxã
cuxãmücüxũ i ngëma duüxũgü i
nuewaxëxũ rü chixecümaxü! Erü
ngürüächi tá nacümacax cudadütae rü
ngëmaäcü äücümáxüwa tá cugü
cungexmaxëxë.
.....

**Tama name i texé
tügütama ticuaxüxũ**

27 ¹₁Rü tauxũ i cugü quicuaxüxũ
naxcax i ngëma moxü
cuxüxchaũxũ! Erü tama nüxũ cucuax i
taxacü tá cuxü ngupetüxũ i moxüarü
ngunexügu. ²Rü tama name i cugütama
quicuaxüxũ. Rü narümemaie i togü cuxü
nicuaxüxũgü.
.....

¹⁵Rü ngêma ngexũ i nuxwaxexũ rü oregütaxáxũ rü nhama wexweanexũ i tama íyachaxächixũrũxũ nixĩ nax tama ínayachaxächixũ i norü dexawa. ¹⁶Rü taxucürüwa nüxũ nüxũ tarüxoxêxê i nacüma i chixexũ, erü nhama buanecü ya taxucürüwa íyachaxächixêécürüxũ nixĩ. Rü nhama chíxũ i ächixüxũ i taxucürüwama taxmexwa ingexmaxêëxürüxũ nixĩ.

.....

Mexũ tayaxu ega mea imaxêgu

28 ¹Rü ngêma chixexũ üxũ rü ninha ega woo taxúema nawe ngêchigügu. Notürü ngêma aixcuma mexũ rü nhama wüxi i airüxũ taxucaxma namuũ. ²Rü ngêxguma wüxi i nachixũanearü äëxgacü chixri norü duũxüügümaxã icuaxgu, rü ngêma norü duũxüügü rü nanue. Rü ngêmacax ngêma norü äëxgacüxü ínatäxüchigü rü toguexũ naxunetagü. Notürü ngêma äëxgacü i aixcuma mexũ i mea norü duũxüügümaxã icuáxũ rü norü duũxüügü rü namaxã nataãxêgü.

.....

⁹Rü yíxema tama naga ínüchaxüxe i Tupanaarü mugü, rü nüma ya Tupana rü taxütáma tüxũ nüxũ naxĩnũ i túmaarü yumüxê. ¹⁰Rü ngêma duũxũ i chixexüwa tüxũ gagüxũ ya yíxema mexügu rüxĩnüxe, rü norü guxchaxügu tátama nangu. Notürü ngêma yatügü i Tupanapexewa mea rümaxüãxgüxũ, rü mexũ tá nayauxgü.

.....

¹³Rü ngêma duũxũ i norü pecádu icüxũ rü taxütáma mexũ nüxũ naxüpetü. Notürü ngêma duũxũ i nüxũ ixuxũ i

norü pecádu rü nüxũ rüxoxũ, rü Tupana rü tá nüxũ nüxũ inayarüngüma.

.....

²³Rü ngêma duũxũ i tüxũ icuaxüüxüarü yexera mexũ tamaxã naxü i ngêma duũxũ i tüxũ ixuxũ ega nüxcüra mea nagu rüxĩnügü.

.....

Nataãxê i ngêma duũxügu i Tupanaarü mugügu imaxêxü

29 ¹Rü yíxema tama nayaxúxe i ucuxê rü paxa tá chixexügu tangu rü marü tataxutáma nax texê tüxü rüingüxêëxũ.

.....

¹⁸Rü ngextã duũxüügü tama Tupanaga ínaxĩnüexüwa rü taxuxüma mea inixü. Notürü ngêma duũxüügü i aixcuma Tupanaga ínüexũ rü nataãxêgü.

.....

²⁵Rü ngêma nax yatügügamare ixĩnüexũ rü wüxi i äücümaxũ nixĩ. Notürü ngêma nax Tupanaga ixĩnüexũ rü ngêmawaxi nixĩ i aixcuma mexũ.

.....

Agúruarü ucuxêgü

30 ¹Rü nüma ga Agúru rü Yáque ga Machácüãx nane nixĩ. Rü nhaa nixĩ ga Agúruarü ore ga Itiéxmaxã rü Ucámaxã nüxũ yaxuxũ. ²Rü norü orewa rü nhanagürü: “Rü chama rü taxuxüma chacuax natanüwa i nhaa duũxüügü. Rü chawa rü nataxuma i duũxügiarü cuax. ³Rü ngêxguma tama nüxũ chacuaxgu i ngêma duũxügiarü cuax çrü nhuxäcü tá nüxũ chacuax nax nhuxäcü yixüxũ ya Tupana ya üünecü? ⁴Rü texê tixĩ ya yíxema marü dauxüguxũ i naanegu

ĩnagũxe rũ ngẽma írũxĩxe? ¿Rũ texé tũgũmexẽgu tayayauxema ya buanecũ?
 ¿Rũ texé tũmachirugu
 tananuquepũũchixũ i taxũ i taxtũ? ¿Rũ texé tanaxũ ga nhama ga naane, rũ nũxũ tixu nax ngexta yacuáxũ? ¿Rũ tama ěxna Tupana yixĩxũ ga naxũcũ? Rũ ngẽxguma nangexmagu i to ¿rũ taxacu yixĩxũ i naéga rũ naneéga ega nũxũ cucuaxgu? ⁵Rũ nũma ya Cori ya Tupana rũ tũxũ ínapoxũ ya yĩxemagũ nagu yaxõgũxe. Rũ guxũma i norũ uneta i tamaxã nũxũ yaxuxũ rũ aixcuma nixĩ rũ name nax yaxõxũ. ⁶Rũ tama name i cunaxũétũ i ngẽma Tupanaarũ ore i nũxũ yaxuxũ. Erũ ngẽxguma cunayexeraguxẽxẽ rũ nũma rũ tá cuxũ nanga rũ ngẽmaãcũ tá dorataxáxũ cuxũ nixĩxẽxẽ. ⁷Pa Tupanax, rũ taxre i ngũĩxẽxicatama nixĩ i cuxna naxçax chacaxũ. ¿Rũ choxna naxã i ngẽma taxre naxũpa nax chayuxũ! ⁸¿Rũ choxũ rũngũxẽxẽ nax tagutãma chidoraxũçax rũ tama texéxũ chawomũxẽxũçax! Rũ tama chanaxwaxe nax chamuarũ diẽruáxũ rũexna changearũ diẽruáxũ. ¿Rũ ěcũ choxna naxã i ngẽma nagu mexũ nax choxũ nangexmaxũçax i wũxichigũ i ngunexũarũ õna! ⁹Erũ ngẽxguma chi chamuarũ diẽruãxgu rũ íyaxũxgu rũ ngũrũãchi ngẽmagagu chi cuxũ icharũngũma. Rũ ngẽxguma chi changearũ diẽruãxgu rũ ngũrũãchi changĩx rũ ngẽmagagu chi chixri cuchiga nidexagũ i duũxũgũ”, nhanagũrũ.

.....

Ngĩxũ nicuaxũxũ i ngẽma nge i mecũ

31 ¹⁰Rũ tama natauxcha nax ngĩxũ iyariũgauxũ i wũxi i nge i aixcuma ngĩaxẽxũ cuaxcũ. Rũ ngĩma rũ nhama nutagũ ya ngaxãẽruũarũ yexera iyixĩ nax namexechixũ. ¹¹Rũ ngĩte rũ aixcumama ngĩxũ nayaxõ. Rũ ngĩma rũ nũxũ irũngũxẽẽ nax ngẽmaãcũ taxuxũma nũxũ taxuxũçax. ¹²Rũ ngĩma rũ guxũ i ngunexũgu nax namaxũxũ ya ngĩte rũ inataãxẽxẽ.

.....

²⁰Rũ ngĩma rũ guxũguma taxacu tũxna ixã ya yĩxema ingearũ diẽruãxgũxe rũ yĩxema taxacu tũxũ taxúxe.

.....

²⁵Rũ ngĩma rũ wũxi i nge i poraãẽcũ rũ mecũ iyixĩ, rũ tama naxçax ixoegaãxẽ i moxũarũ ngunexũ.

.....

²⁸Rũ ngẽma ngĩxaciũgũ rũ ngĩte rũ ngĩxũ nicuaxũxũgũ rũ nhanagũrũgũ:
²⁹“Rũ imuxũchi i nge i mecũmacũ, notũrũ i cumax rũ guxcũma i ngecũgũ curũmecũmamae”, nhanagũrũgũ. ³⁰Rũ ngẽma ngĩrũ pa i wũxi i nge rũ paxaãchimare nixĩ rũ ngẽma ngĩrũ mechametũ rũ ta ningupetũchigũ. Notũrũ ngẽma nge i Tupanaga ínũcũ rũ name nax ngĩxũ icuaxũũgũxũ.

.....